

ва ўтмишдаги ташки сий қарама-қаршиликлар ташкил этади. Қорақалпоғистон мусика маданиятини ривожлантиришда бой мусикий аъналарни ўз ичига олган ноёб маданий меросга эга.

РЕЗЮМЕ. В статье рассказывается о Каракалпакском народе, в своих традициях и обычаях сохранившие исторические песни, выраженных как жанр поэтического дастана в устном народном творчестве и в учебниках по классической литературе, основой их сюжета составляют значимые события из социальной жизни и внешних политических противостояний прошлого. В развитии музыкальной культуры Каракалпакстан, имеет уникальное культурное наследие, которое включает богатую музыкальную традицию.

SUMMARY. The article tells about the Karakalpak people, who have preserved historical songs in their traditions and customs, expressed as a genre of poetic dastan in oral folk art and in textbooks on classical literature, their plot is based on significant events from social life and external political conflicts of the past. In the development of musical culture, Karakalpakstan has a unique cultural heritage, which includes a rich musical tradition.

ANTOLOGIYA – QUNLI DÓRETPE

Jabbarbergen Xojanov - docent

Mexriban Xojanova - úlken oqıtıwshı

Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat instituti Nókis filiali

Tayanish sózler: antologiya, saxna, kompozitor, professional, nota, prezentaciya, laureat, opera, balet, klavir, partitura, simfoniya, orkestr.

Ключевые слова: антология, сцена, композитор, профессионал, нота, презентация, лауреат, опера, балет, клави́р, партитура, симфония, оркестр.

Key words: anthology, scene, composer, professional, sheet music, presentation, laureate, opera, ballet, keyboard, score, symphony, orchestra.

Qosıq, saz ázelden qan qanıwızǵa sıngen, júregimizge mórlengen ájayıp sezimlerdiń jırshısı hám ishki tuyǵıarımızdı muzıka arqalı jetkeriwshi tiykarǵı qural esaplanadı. Alımlardıń sóz tawsılǵan jerde, yaǵnıy, sóz benen jetkere almaǵan debdiw jırlarımızdı, kewil sırlarımızdı saz arqalı jetkeriw kerek, degen ullı danalıq ǵápi júdá orınlı ayılǵan. Xalqımız sazǵa janı qumar, qulaǵınıń qurıshın qandıratuǵın sıyırılı namalardıń dóretiwshisi hám atqarıwshısı, tınlawshısı hám shertiwshisi esaplanadı. Bul tarawda tuwma talantı menen ǵana saxnalardı jawlap alǵan, tınlawshılardıń diydinen shıǵatuǵın namalardıń avtorları álbette kompozitorlar.

Kompozitor – ol shayır dóretken sózge jan berip, atqarıwshınıń saxna arqalı jańlaǵan jaǵımlı qosıqlarınıń dóretiwshisi sanaladı. Milliy muzıka ónerimizdiń ullı tulǵaları bolǵan xalqımızǵa belgili baqsı hám sazandeler, kompozitorlar hám muzıka dóretiwshileri qalaberdi muzıka iliminiń rawajlanıwına bekkem úles qosqan talantlı tulǵalardıń ómiri hám dóretpeleri jóninde jaqın arada qunlı baspa ónimi jariqqa shıqqan joq edi. Mine usı qayırılı isti xalqımızdıń ullı kompozitori, professional muzıka tarawınıń professorı, Ózbekstan hám Qaraqalpaqstan Respublikalarınıń kórkem óner ǵayratkeri Najimaddin Muxammeddinov baslap berdi. Shinında da,

Najimaddin aǵa ullı ustaz baqsılardı kózi kórip, olardan muzıkanıń álwan sırların úyrengen, úlken hám kishi jastaǵı muzıka ǵayratkerleri menen zamanlas hám záńgiles bolǵan talantlı dóretiwshi insan. Sol ushın da kompozitor elimizdiń muzıka tarawınıń órkenlewine, mádeniyat hám kórkem óner tarawınıń güllep rawajlanıwına ózleriniń salmaqılı úleslerin qosqan ullı talant iyeleri tuwralı kerekli maǵlıwmat hám olardıń jazǵan shıǵarmaların, notaların jámlep, úlken kitap etip basıp shıǵarıw hám bul kitap arqalı jas óner iyeleri, keleshek áwladlarımızǵa atabalarımızdıń qaldırıp ketken ruwxıy suwsın ǵaziynesi bolǵan ájayıp nama qosıqlardı, kompozitorlardıń kelbetin miyras etip qaldırıwdı niyet etti. N.Muxammeddinovtıń bul tilegi usı jıldıń jaz aylarında ámelge astı. Ol kóp waqıttan berli kewline túyip júrgen ármanın iske asırıp, bir-qansha waqıt ishinde jıynalıp, izlengen materialları jámlep, Qaraqalpaqstan kompozitorları, muzıka dóretiwshileri hám izertlewshileriniń antologiyası» atamasındaǵı qunlı dóretpе dúnyaǵa keldi.

Bul kólemlı kitaptıń baspadan shıǵarılıwı Respublikamızdıń mádeniyatı hám kórkem óneri ushın úlken sawǵa boldı desek asıra siltegen bolmaymız. Kitap «Qaraqalpaqstan» baspası tárepinen 200 nusqada basıp shıǵarılıp,

Respublikamızdın barlıq oqıw orınlarına, jámáát shólkemlerine tapsırıldı. Sonday-aq, N.Muxammeddinov kitaptın prezentaciya keshesin Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası Nókis filialında saltanatlı túrde ótkerip, kitaptan barlıq marxum kompozitorlardın shańaraq aǵzalarına hám awqamnıń aǵzalarına, jas qánigelerge inam etti. Bul kitapta 70 ten aslam kompozitor hám muzıka qánigeleriniń ómirbayanı, shıǵarmaları hám notaları, foto súwretleri jám bolǵan.

«Qaraqalpaqstan kompozitorları, muzıka dóretiwshileri hám izertlewshileriniń antologiyası» atamasındaǵı bunday basılıw muzıka óneri tariyxında birinshi ret baspadan shıqpaqta. Bul kitapta xalqımızdın muzıka kórkem ónerin rawajlandırıwǵa úlken úleslerin qosqan bir qatar kompozitorlar hám muzıka dóretiwshileriniń ómiri hám dóretpeleri haqqında maǵlıwmatlar berilgen. Sır emes, búgingi rawajlangan jańa dáwirimizde barlıq tarawlarda jańalanıwlar bolmaqta. Sol ushın da, Jańa Ózbekstanda jańa imkaniyatlar esigi ashılıp, bul biz dóretiwshilerge ilham baǵıshlap atır. Sol tiykarda, jańalanǵan ásirimizde jarıq kórip atırǵan bul kitapta sońǵı payıtları úrdiske aylanǵan muzıka álemindegi úsh áwlad dóretiwshi wákilleriniń xızmetleri sáwlelengen. Bul basılımdı Jańa Ózbekstannıń, Jańa Qaraqalpaqstannıń jańa toplamı dep aytsaq asıra siltegen bolmaydı. Antologiya muzıka ónerinde ilimiy jumıslar alıp barıp atırǵan insanlar ushın kerekli qollanba bola aladı. Kitapta Japaq ata Shamuratovtan baslap belgili kompozitor hám

baqsılar, muzıka izertlewshileri K.Ótegenov, Q.Qurbanov, D.Allanazarovlardın ilimiy jumısları keń orın alǵan. Sonıń menen qatar Xalıqaralıq tańlaw laureatları, jas kompozitorlar, kompozitorlar hám bastakarlar awqamı aǵzaları da qamtilǵan.

Antologiyanı jazıwda, maǵlıwmatlardı toplawdı juwaplı redaktorlar muzıka sınıshısı G.Kamalova hám awqamnıń juwaplı xatkeri A.Jaqsimuratova hám notaların tergen muzıka redaktori M.Nasirovlardıń miynetini ayrıqsha diqqatqa ılayıqlı ekenligin atap ótiw orınlı. Mine, usı islerge bas qas bolıp, bir jaǵadan bas, bir jeńnen qol shıǵarıp, jámáatti birlestirgen N.Muxammeddinov kitaptın hárbir betine, kólemi hám sapasına, mazmunına ayrıqsha diqqat awdardı.

N.Muxammeddinov hám kompozitor, hám professor sıpatında bunnan ilgeri de qaraqalpaq xalqınıń birinshi milliy operası «Ájiniyaz»dın, tuńǵısh baleti «Ayjamal»dın hám birinshi etnoopera «Gúlayım»nıń kitapların tórt tilde baspadan shıǵarǵan edi. Nota teksti millet tańlamaydı, sol ushın da kompozitor hárbir operanıń klavir hám partitura variantların shıǵarıp, keleshekte bul shıǵarmalardı dúnya saxnalardı hám milliy saxnamızda simfoniya hám xalıq sazları orkestri menen atqarıwǵa qolaylı etip shıǵardı. N.Muxammeddinovtıń bul úlgili hám inabatlı isleri hár bir miynet pıdayısınıń, jas kompozitorlardın ilham-yoshına túrtki boları sózsiz.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. B.Sayfullaev, T.Bayandiev. «Qaraqalpaq teatri tariyxı» T. «Fan ziyosi». 2023.
2. N.Muxammeddinov. «Antologiya». «Qaraqalpaqstan» baspası. 2024.

РЕЗЮМЕ. Qo‘shiq, musiqa azaldan qon-qonimizga singib ketgan, yuragimizga muhrlangan ajoyib tuyg‘ular kuychisi va ichki his-tuyg‘ularimizni musiqa orqali yetkazuvchi asosiy vositadir. Olimlarning so‘z tugagan joyda, ya‘ni so‘z bilan yetkaza olmagan behuda qo‘shiqlarımızni, ko‘ngil sirlarimizni so‘z orqali yetkazish kerak, degan buyuk hikmatli gapi juda o‘rinli aytilgan.

РЕЗЮМЕ. Песня и музыка издавна укоренились в нашей крови, запечатлелись в наших сердцах, являются певцом чудесных чувств и основным средством передачи наших внутренних переживаний через музыку. Великая мудрость ученых о том, что там, где заканчиваются слова, то есть мы не можем выразить словами, мы должны передать наши песни и тайны наших сердец через музыку, очень уместно сказано.

SUMMARY. Song and music have long been ingrained in our blood, sealed in our hearts, singers of wonderful feelings, and the primary means of conveying our inner feelings through music. The great wisdom of scholars that when words run out, that is, when words fail to convey, we must convey our poems and secrets of the heart through words is very aptly stated.